

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-21>
УДК 338.47:656.027

Писаревський М. І.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Мірошніченко Т. М.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6114-4866>

Pysarevskiy Mykola

PhD in Economics, Associate Professor,
V. N. Karazin Kharkiv National University

Miroshnychenko Tetiana

PhD in Economics, Associate Professor,
V. N. Karazin Kharkiv National University

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

STRATEGIC PRIORITIES FOR UKRAINE'S ECONOMIC RECOVERY IN THE FACE OF GLOBAL CHALLENGES

Стаття присвячена дослідженню основних аспектів та обґрунтуванню стратегічних пріоритетів відновлення вітчизняної економіки з врахуванням проблем та викликів, які стоять перед Україною в контексті забезпечення стабільного економічного розвитку. Встановлено, що вітчизняна економіка зазнала значних втрат через військову агресію, але в 2023 р. продемонструвала значний потенціал для відновлення і подальшого розвитку. Наголошено, що для формування стабільного макроекономічного середовища і забезпечення відновлення національної економіки необхідно встановити оптимальні макроекономічні орієнтири та мінімізувати можливі ризики. Обґрунтовано принципи відновлення економіки в контексті орієнтації на стратегічні пріоритети розвитку, що включають зміцнення державних фінансів, провадження виваженої монетарної та справедливої регуляторної політики, адаптацію ринку праці до викликів сьогодення. Розкрито аспекти їх реалізації для обґрунтування стратегічних пріоритетів відновлення економіки.

Ключові слова: розвиток, стратегічні пріоритети розвитку, принципи відновлення, потенціал національної економіки.

The purpose of the article is to study the main aspects and substantiate the strategic priorities for the recovery of the national economy, taking into account the problems and challenges facing Ukraine in the context of ensuring stable economic development. The relevance of the research topic is stipulated by the challenges faced by the state authorities and international institutions for a successful recovery, which may be accompanied by the risks of non-return of refugees, poorly coordinated foreign aid, unresolved security issues and further populist policies. To analyse the socio-economic situation and substantiate the principles of economic recovery in the context of justifying strategic development priorities, the following research methods were used, in particular: the method of structural and logical analysis, the method of theoretical generalisation and the statistical method to determine the consequences of the impact of negative factors on the domestic economy and the nature of future changes. It is established that the domestic economy suffered significant losses due to military aggression, but in 2023 it demonstrated significant potential for recovery and further development. It is emphasized that in order to form a stable macroeconomic environment and ensure the recovery of the national economy, it is necessary to establish optimal macroeconomic benchmarks and minimize possible risks, which will maintain stability in the economy, promote production growth and accelerate the processes of socio-economic development of the country. The author substantiates the principles of economic recovery in the context of focusing on strategic development priorities, including strengthening public finances, conducting a prudent monetary and fair regulatory policy, and adapting the labour market to the challenges of today. The aspects of their implementation are revealed to substantiate the strategic priorities of economic recovery. The practical value of the proposed principles is to form the basis for further research and discussion in the context of shaping the future macroeconomic architecture of the national economy.

Keywords: development, strategic priorities of development, principles of recovery, potential of the national economy.

Постановка проблеми. Завдання відновлення та обґрунтування стратегічних напрямів подальшого розвитку вітчизняної економіки стоїть надзвичайно гостро в поточних реаліях, оскільки, навіть після завданих ударів та викликів, які стоять перед вітчизняною економікою, Україна має значний потенціал для економічного зростання і підвищення життєвого рівня громадян. За результатами опитування Advanter Group [1], проведеного в 2022 р., майже половина підприємств або повністю зупинили діяльність (18,7%), або працюють зі значно зменшеною потужністю (28,1%). Прямі фінансові втрати малих та середніх підприємств (МСП), за оцінками дослідників, досягли приблизно 83 млрд долл. США, що негативно вплинуло на загальну ділову активність. Внаслідок блокади портів спостерігається обмеженість експортних перспектив для підприємств. Наразі логістичні шляхи, що використовуються для експорту товарів, охоплюють лише 20% від загального обсягу експорту. Близько 10 млн. українців, що становить близько 25% населення, були змушені евакуюватися зі своїх домівок, серед них приблизно 7,5 млн осіб виїхали за кордон. Щонайменше 3 млн. українців вже стали безробітними, а 53% населення за даними ООН стикається із загрозою звільнення, що супроводжується зростанням рівня безробіття [2]. Таким чином, дослідження проблеми обґрунтування стратегічних пріоритетів відновлення економіки України в умовах глобальних викликів є своєчасними, корисними в теоретичному та практичному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка ефективних стратегій, які забезпечать стійке та стале відновлення економіки України, є елементом ширшої проблеми забезпечення економічної стійкості та здатності країни адаптуватися до змінних умов глобального економічного середовища. Аналіз існуючих принципів та механізмів функціонування економіки в кризових умовах представлено в роботах таких науковців, як: Черниш О. [3], Дикань В. [4]. Інструменти вирішення актуальних проблем та обґрунтування стратегічних пріоритетів, спрямованих на відновлення економічного зростання та підтримку сталого розвитку, досліджувалися в публікаціях Антонюка Л. [5], Самойлюка М. [6] та ін.

Мета статті полягає у дослідженні основних аспектів та обґрунтування стратегічних пріоритетів відновлення вітчизняної економіки з врахуванням проблем та викликів, які стоять перед Україною

в контексті забезпечення стабільного економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повоєнне відновлення економіки України має базуватися на дослідженні поточної ситуації в контексті формування майбутньої макроекономічної архітектури. Основним макроекономічним показником, який використовується для оцінки економічної динаміки, є валовий внутрішній продукт (ВВП). Динаміку реального та номінального ВВП протягом 2012–2022 рр. представлено на рис. 1.

Спостерігаємо стабільне зростання ВВП в номінальному та реальному вираженні протягом 2012–2021 рр. з середніми щорічними темпами зростання 14,65% та 9,66% відповідно, що свідчить про стабільний економічний розвиток та позитивну динаміку розвитку національної економіки. За підсумками 2022 р. відповідно до офіційних даних загальне падіння номінального та реального ВВП склало 4,9% та 11,4% відповідно, що значно менше прогнозних даних Міністерства економіки на рівні 29,2%. Це означає, що вітчизняна економіка витримала перший шок від економіко-політичної нестабільності та встояла під впливом негативних факторів зовнішнього середовища, демонструючи високий рівень адаптивності та резилентності. Тим не менш, в 2023 р. переважали негативні тенденції, які заважали вітчизняній економіці розпочати відновлення. Зокрема, це зниження споживання домогосподарств, яке, в першу чергу, спрямоване на придбання товарів та послуг першої необхідності. Іншою домінуючою тенденцією є постійне зниження інвестиційної активності внаслідок війни, хоча це було дещо компенсовано інвестиціями бізнесу та держави у відновлення критичних галузей національної економіки з використанням міжнародної фінансової допомоги. За оцінкою Міністерства економіки [3] у 2023 році реальний ВВП України зріс на 5,3%, що свідчить про контрольоване відновлюване зростання вітчизняної економіки. Державне управління та оборона, будівництво, сільське господарство, внутрішня торгівля та переробна промисловість продемонстрували найвищі темпи відновлення завдяки різним факторам, зокрема: пріоритетне фінансування, гарна погода, високі врожаї та зосередженість на проектах реконструкції. Незважаючи на певні позитивні тенденції за оцінкою експертів [6] реальний ВВП в 2023 р. залишається на чверть меншим ніж у 2021 р. і в кожному з кварталів 2023 р. був нижчим ніж в відповідному кварталі 2021 р. У 2023 році інфляція

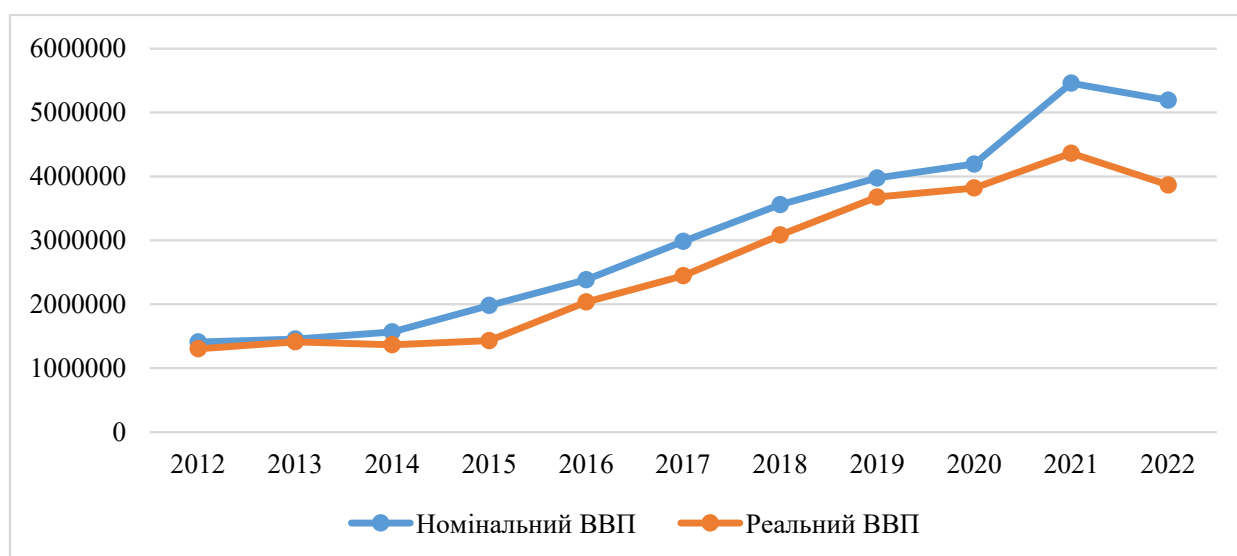

Рис. 1. Динаміка ВВП з 2012 по 2022 рр. (млн грн)

Джерело: [7]

була керованою, оскільки стабільна міжнародна фінансова допомога допомогла уряду припинити монетарне фінансування бюджету, а сприятливий врожай призвів до зниження цін на продукти харчування. У грудні 2023 року інфляція становила 5,1%, майже досягнувши довоєнного рівня в 5%. Бюджет України на 2023 р. продовжує залишатися бюджетом, орієнтованим насамперед на фінансування військових операцій. Близько 50% державного бюджету спрямовувалося на оборону, що перевищує 30% ВВП, що значно вище ніж у мирний час становить стандарт НАТО – 2%. Лише податкових та митних надходжень в Україні недостатньо для покриття всіх бюджетних витрат. Іноземна фінансова допомога та продаж військових облігацій допомогли частково компенсувати цей дефіцит. У 2023 р. уряд зібрав 566 млрд грн від ОВДП, що більш ніж удвічі більше, ніж у попередньому, 2022 р. Бюджетний дефіцит також зменшився. У 2022 році уряд витратив на погашення наявних ОВДП на 133 млрд грн. більше, ніж отримав від випуску нового внутрішнього боргу, проте у 2023 р. успішно рефінансував старий борг і залучив додатково 196 млрд грн. Проте, якщо порівняти доходи від випуску нових ОВДП за рік з витратами на погашення боргу за ОВДП та бюджетними асигнуваннями на обслуговування боргу, то все одно утворився дефіцит у розмірі 3 млрд грн. У 2023 р. експорт України склав 36 млрд дол., а імпорт – 63,5 млрд дол. Експорт товарів скорочувався два роки поспіль. У 2021 р. експорт товарів з України становив 68,2 млрд дол., тоді як у 2022 р. він знизився до 44,2 млрд дол. Основу українського

експорту складають продукти харчування, зокрема зерно, та метали, які значною мірою залежать від ефективних логістичних систем. У 2023 р. Україна створила власний морський коридор, що дало змогу повільно, але впевнено зростати як експорту зернових, так і відновити морський експорт та імпорт різних інших товарів. Проте у 2023 р. Україна також почала відчувати наслідки польської блокади на сухопутному кордоні, що призвело до скорочення українського експорту та зменшення податкових надходжень від імпортованих товарів (рис. 2). Таким чином, серйозні перешкоди на шляху відновлення та подальшого розвитку вітчизняної економіки залишаються, оскільки війна триває, спричиняючи постійний негативний вплив на бізнес та громадян. Загальні втрати української економіки, як прямі, так і непрямі, з оцінкою експертів на кінець 2022 р. [2] сягнули 600 млрд дол. і, як очікується, зростатимуть і надалі. У найближчому майбутньому Україна зіткнеться з різними викликами, включаючи втрату енергетичних потужностей, потенційну зупинку або банкрутство комерційних компаній через зруйновані об'єкти, скорочення ринків збуту та невиконані контракти.

Існує також ризик високого рівня безробіття, масової еміграції громадян у пошуках притулку за кордоном, зміни регіонального балансу робочої сили, блокування портів і порушення ланцюгів поставок. Ці проблеми можуть стати на заваді економічному розвитку країни та її експортним можливостям. Експерти Центру досліджень економічної політики (CEPR) також вказують на можливі негативні наслідки для вітчизняної економіки

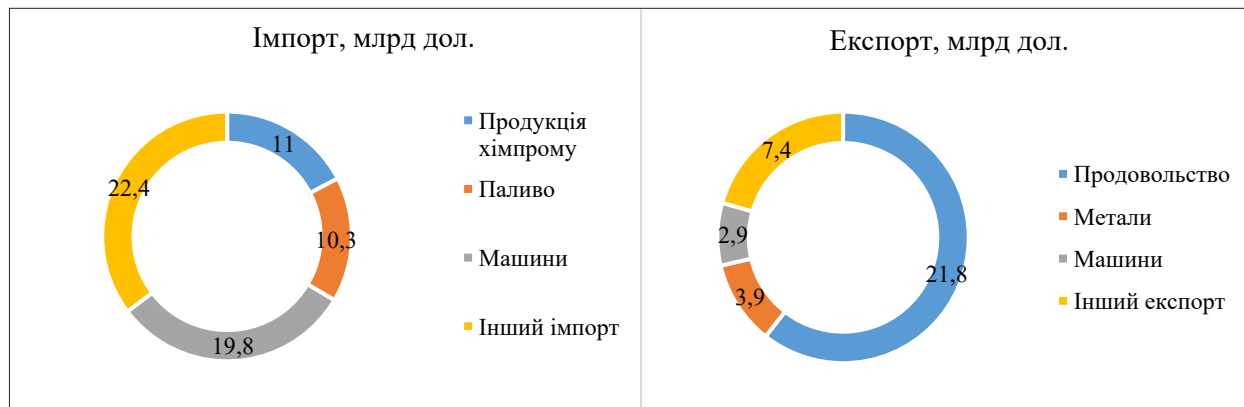

Рис. 2. Структура імпорту та експорту в 2023 р.

Джерело: [7]

внаслідок соціально-політичної нестабільності [8]. Для формування стабільного макроекономічного середовища і забезпечення відновлення національної економіки дослідники наголошують на необхідності стабілізації державних фінансів, проведення виваженої монетарної політики, формування гнучких ринків праці та передбачуваної державної політики в сфері регулювання економіки на принципах справедливості. Однак, незважаючи на виклики, з якими стикається Україна, вкрай важливо розробити стратегії реконструкції вітчизняної економіки, щоб якнайшвидше розпочати процес відновлення. Важливість впровадження стратегічних інструментів в систему управління як на рівні держави, так і на рівні окремих суб'єктів господарської діяльності обумовлена необхідністю забезпечення ефективного реагування на зміни в економічному, політичному та соціальному середовищі, а також забезпечення конкурентоспроможності і стабільності [9]. Україна має необхідні можливості для ефективного протистояння різноманітним викликам, як новим, так і вже існуючим, а також перешкодам на шляху до відновлення. Економіка України не зруйнована, незважаючи на значні втрати, включаючи людські жертви, падіння виробництва, втрату ринків збуту та традиційних партнерів. Крім того, країна має стійкі традиційні перспективи розвитку, зокрема: багаті внутрішні сировинні ресурси, такі як руда та зернові культури, поглиблена переробка яких може переорієнтувати економіку з сировинної моделі [10]. Країна також має диверсифіковане виробництво, що дозволяє в результаті зростання одних галузей стимулювати розвиток інших через модернізацію, яка не завжди вимагає запуску виробничих циклів з нуля, а скоріше оновлення та розширення існуючих виробничих ліній. Крім того,

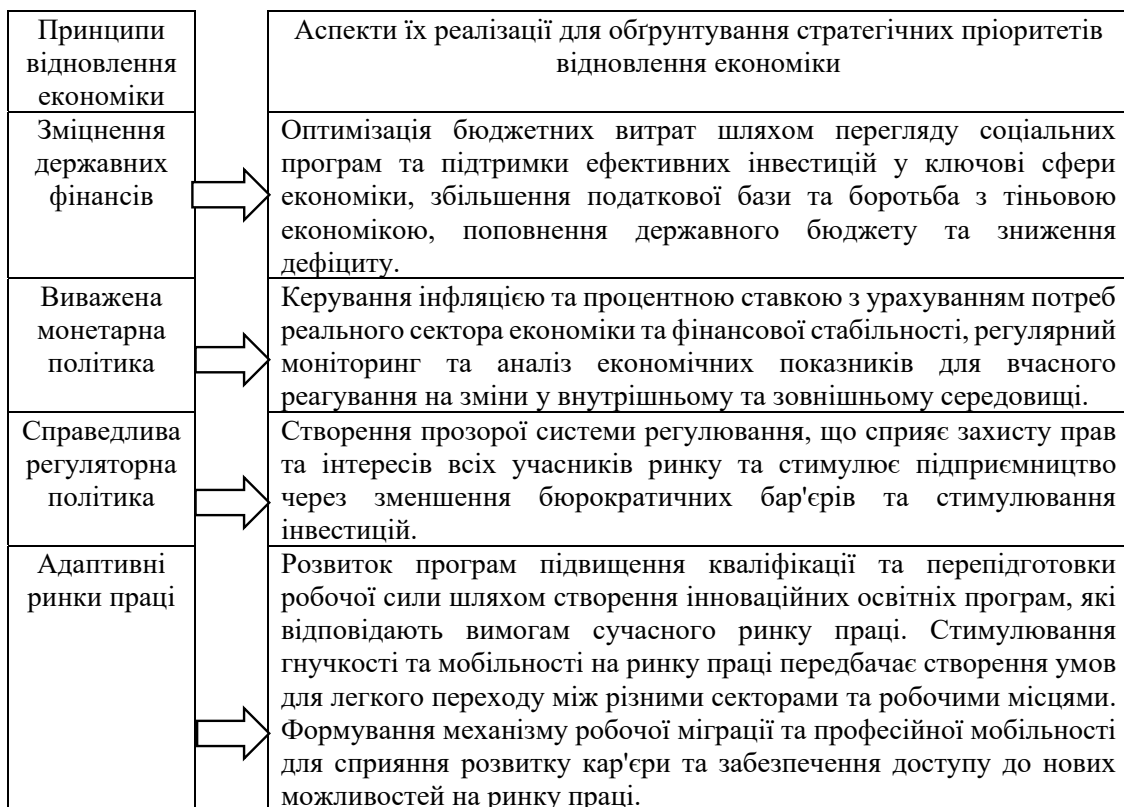
стратегічне географічне розташування України забезпечує ефективну логістику та зв'язок. Саме тому, формування принципів післявоєнного періоду мають сприяти успішному економічному відновленню, ефективному зростанню людських ресурсів, залученню іноземних інвестицій, технологічному прогресу та досягнення інших орієнтирів стратегічного розвитку вітчизняної економіки (рис. 3).

Незважаючи на отримання значної допомоги від інших країн Україна все ще стикається з обмеженнями у сфері державних фінансів через зменшення податкових надходжень, спричинене економічним спадом, скороченням робочої сили та неможливістю підвищити податки без негативного впливу на економіку. Крім того, існує висока потреба у витратах на основні державні послуги, соціальну підтримку та реконструкцію. Для того, щоб отримати більше доходів, уряд має ініціювати процедуру списання значної частини боргів, ліквідувати податкові прогалини, розширити коло платників податків, зменшити ризики, пов'язані з державними підприємствами, а також продати ці підприємства. Що стосується видатків, то уряд повинен визначити пріоритетами надання більш адресної допомоги, оптимізацію державних послуг, реструктуризацію пенсійної системи, утримання від втручання на кредитних ринках та скорочення податкових пільг, спеціальних економічних зон та інших форм податкових привілеїв. Продовження реформи децентралізації шляхом передачі додаткових ресурсів і повноважень місцевим органам влади, надання державних послуг в цифровому вигляді також сприятимуть розвитку місцевих громад та підвищенню ефективності управління на рівні регіонів і міст, зменшить бюрократію та оптимізує процеси взаємодії між владою та громадами, що сприятиме підвищенню рівня

задоволення громадян і покращенню бізнес-клімату.

У монетарній політиці рекомендується відновити підхід до використання інфляційного таргетування з керованим плаваючим обмінним курсом. Простроченими кредитами повинен займатися державний банк, який працює з проблемними активами, щоб стійкі банки могли ефективно кредитувати економіку. Для зменшення ймовірності екстремальних економічних коливань у післявоєнній економіці та небезпек, пов'язаних з ослабленням банківської системи, доцільно впровадити контроль за рухом капіталу та ефективні інструменти для управління можливістю надто швидкої кредитної експансії, спекулятивного руху капіталу, потенційного прийняття долара як основної валюти та нестійкості банківського сектору. Фокус державної політики на ринку праці має бути зміщений від збереження робочих місць до забезпечення страхування працівників. Це полегшить працівникам переміщення між регіонами, галузями та отримання актуальних потребам ринку навичок та компетенцій. Дані заходи мають бути підкріплені додатковою освітою та професійною підготовкою, яку можна реалізувати за допомогою фінансової та технічної підтримки

міжнародних партнерів. Невтішна статистика доводить, що у 2023 р. в Україні народилося 187 тис. немовлят, водночас у 1719 р., коли населення в нинішніх кордонах становило близько 5,7 млн. осіб, приблизна кількість народжень становила 280 тис. Стратегія демографічного розвитку України [11] зазначає, що нинішній коефіцієнт відтворення населення на рівні 0,8–0,9% не лише нижчий за природний (2,1–2,2), але й помітно нижчий за найвищий показник, зафіксований в Україні у 2012 р. (1,53). За останніми даними, Україна має один з найнижчих показників народжуваності у світі, посідаючи третє місце після Південної Кореї (0,72) та Гонконгу (0,77). У зв'язку з майбутніми демографічними викликами важливо стимулювати економічну активність населення шляхом запровадження гнучких форм зайнятості, посилення зв'язку між соціальними виплатами та заробітною платою, надання субсидованих послуг з догляду за дітьми тощо. Міграція може стати рішенням проблеми нестачі робочої сили. Основною метою нормативно-правової бази є створення справедливого і передбачуваного економічного середовища на основі ретельної оцінки чинного законодавства з точки зору ефективності регуляторного впливу на

Рис. 3. Принципи відновлення економіки в контексті обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку

Джерело: складено автором

відновлювальні процеси. Зокрема, це стосується питань боротьби з корупцією, діяльністю Антимонопольного комітету України, реформування судової влади та ін.

Висновки. Запропоновані принципи відновлення економіки в контексті обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку дозволять Україні перетворитися на сучасну країну з міцними демократичними інститутами та процвітаючою економікою. Міжнародне

співтовариство демонструє послідовну підтримку України і очікує, що країна продовжить реформи в цих напрямках, що зміцнить довіру та сприятиме залученню іноземних інвестицій та розвитку економіки. Практична цінність запропонованих принципів полягає в формуванні основи для подальших наукових досліджень та дискусій в контексті формування майбутньої макроекономічної архітектури національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://business.diiia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna>
2. Оцінка впливу війни на людей. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf>
3. Черниш О., Курилюк Ю., Коломієць В., Томчук-Пономаренко Н., Савчук А. Стратегічні пріоритети розвитку економіки України в умовах воєнного часу: відповідь на сучасні виклики. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2023. № 3(50). Р. 282–297.
4. Дикань В. Л. Стратегічні пріоритети розвитку економіки України в умовах зміни світових центрів економічної та політичної влади. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 41. С. 11–16.
5. Антонюк Л. Л., Анапріюк К. А. Стратегічні пріоритети та ключові напрями конкурентного розвитку України в умовах глобальних економічних викликів. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 8. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-02-01>
6. Самойлюк М., Левченко Є. Економіка України у 2023 році: головне. URL: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>
7. Державна служба статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Беккер Т., Айхенгрін Б. Повоєнна макроекономічна архітектура для України Центр досліджень економічної політики (CEPR) URL: https://cepr.org/system/files/2023-07/RapidResponse3_Ukr.pdf
9. Кузьминчук Н. В., Куценко Т. М., Козаченко А.В. Впровадження стратегічних інструментів в систему корпоративного управління міжнародними підприємствами. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 10(10). С. 134–143.
10. Проект Плану відновлення України (Відновлення та розвиток економіки). URL: <https://ua.urg-international.com/plan-vidnovlennya-ukrayini>
11. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/870/>

References:

1. Diiia Business (2023). Stan ta potrebi biznesu v umovakh viyny: rezultaty opytuvannia [The state and needs of business in wartime conditions: survey results]. Available at: <https://business.diiia.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna>
2. United Nations Development Programme (2023). Otsinka vplyvu viyny na liudei [Assessment of the impact of war on people]. Available at: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf>
3. Chernish, O., Kuryliuk, Y., Kolomiets, V., Tomchuk-Ponomarenko, N., & Savchuk, A. (2023). Strategic priorities for the development of the Ukrainian economy in wartime: response to modern challenges. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(50), 282–297.
4. Dykan, V. L. (2023). Strategic priorities for the development of the Ukrainian economy in the conditions of changing centers of economic and political power. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 41, 11–16.
5. Antonyuk, L. L., & Anapriyuk, K. A. (2023). Strategic priorities and key directions of competitive development of Ukraine in the conditions of global economic challenges. *Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, 8. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-8-02-01>
6. Samoilyuk, M., & Levchenko, Y. (2023). Ekonomika Ukrainy u 2023 rotsi: holovne [Ukrainian economy in 2023: the main aspects]. Available at: <https://ces.org.ua/ukrainian-economy-in-2023-tracker-overview/>
7. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Becker, T., & Eichengrin, B. (2023). Povoienna makroekonomichna arkhitektura dlia Ukrainy [Post-war macroeconomic architecture for Ukraine]. Centre for Economic Policy Research (CEPR). Available at: https://cepr.org/system/files/2023-07/RapidResponse3_Ukr.pdf
9. Kuzminchuk, N. V., Kutsenko, T. M., & Kozachenko, A. V. (2022). Vprovadzhenia stratehichnykh instrumentiv v systemu korporatyvnoho upravlinnia mizhnarodnymy pidpriemstvamy [Implementation of

strategic instruments in the corporate governance system of international enterprises]. *Nauka i tekhnika siohodni*, 10(10), 134–143.

10. URC International. (n.d.). Proekt Planu vidnovlennia Ukrainy (Vidnovlennia ta rozvytok ekonomiky) [Project Plan for the Restoration of Ukraine (Recovery and Economic Development)]. Available at: <https://ua.urb-international.com/plan-vidnovlennya-ukrayini>

11. Ministerstvo sotsialnoi politiki Ukraïni. Strategiya demografichnogo rozvitku Ukraïni na period do 2040 roku [Strategy of Demographic Development of Ukraine until 2040]. Available at: <https://www.msp.gov.ua/projects/870/>